

POLISEN SOM TALESMAN FÖR EN GENERATION

Intervju med Henning Mankell före det stora genombrottet

Onsdagen tillbringade jag på Kumla. Jag försökte genomföra en intervju med en utländsk narkotikalangare som var så rädd att vi måste avbryta försöket. Han kunde knappt andas. Frukten blänkte i hans svarta ögon. Varför han var rädd? Jo, för att få stryk av sina medfångar. Han sa, vädjande, att han måste tillbaks till avdelningen för att inhämta deras tillstånd till intervjun – jag hade dykt upp oanmäld – men han försvann ner till läkaren, antagligen för att få något lugnande, och meddelade sen vakterna att han inte ville ha med mig att göra.

Polismannen, som försökt hjälpa mig, sa på väg till parkeringen i snömodden att det här skulle de se, de som säger att det är väl ingen konst att sitta inne på svenska fängelser. Bakom oss tornade cementbunkern upp sig mot den mörknande eftermiddagshimlen. Någonstans där inne låg en före detta universitetslektor från ett fjärran land och darrade av frukten för sina medfångar.

Dagen därefter träffar jag Henning Mankell. Han har skrivit tre romaner om en polisman i Ystad som ständigt frågar sig vart vi är på väg. I jämförelse med en annan tvivlande kriminalkommissarie ur den svenska litteraturen, Martin Beck, ställer Kurt Wallander fler frågor, ger färre svar. De båda serierna har jämförts, med all rätt, men det Sverige som tornar fram hos Sjöwall & Wahlöö är en idyll jämfört med det mankellska landskapet.

Författaren tvekar inte heller inför frågan om det är politiska förhållanden han är ute efter att skildra.

– O ja. Jag är intresserad av brottet som spegelbild av samhället. Det började med att jag ville skriva om rasismen, som jag upplever som det mest kladdiga och kletiga vi har i samhället. Och rasismen är ju faktisk brottslig. Det föll sig alltså naturligt att välja en brottsintrig. Och när jag hade kommit så långt fanns det skäl att fundera på att använda mig av en polisman.

Kurt Wallander föddes alltså ur ett behov av att skildra rasismen. Och så skulle det visa sig att så många tog denne tvivlande men eldfängde landsortspolis till sitt hjärta.

Böckerna – *Mördare utan ansikte*, *Hundarna i Riga*, *Den vita lejoninnan* – har gått ut i en sammanlagd upplaga på runt 90 000 exemplar, översatts till fem språk, erövrat flera priser, blir nu två TV-serier med Rolf Lassgård i huvudrollen.

Henning Mankell debuterade redan 1973 och skrev ett drygt tiotal böcker före Wallander, samt ett trettiotal pjäser – han har haft en publik, det är han nog med att betona – men gensvaret har aldrig varit så stort som nu. Han träffade oss i hjärttrakten med sin Kurt Wallander. Vi måste ha känt igen oss i vår villrådighet.

Polismannen som talesman för en generation.

Så kan det gå.

Jag ryter för att jag är rädd, tänkte han. Vad är det för värld vi lever i? som det står redan på sidan 15 i den första boken.

– Det finns ett perspektiv till, säger Mankell, jämngammal med Wallander. Jag föreställer mig livligt att det är svårt att vara polisman i dag. Hur ska en polisman som är utbildad på polisskolan för tjugofem år sen kunna hantera den typ av brottslighet som är ett signum på den nya tiden?

Henning Mankell nämner det grova våldet, den internationella brottslighet som tränger in över gränserna, den allt sinnrikare ekonomiska brottsligheten. Han talar om bostadsinbrotten som blivit vardagsrutin. Han nämner skattebrott som med en lagändring inte längre är ett brott.

– Från sin utsatta position är Kurt Wallander ganska användbar för att skriva om ett samhälle i förändring.

– Och en brottsutredning ganska användbar för att penetrera samhällsförhållanden? frågar jag.

– O ja. Polismannen ska se bakom det till synes rutinmässiga. Han har betalt för att vara misstänksam.

Henning Mankell sitter med jackan på, orakad, energisk. Han har kommit med morgonplanet från Oslo, stannar i Stockholm i fem dagar, flyger sen hem igen till

Maputo, Mocambique, där han bor sedan 1989. Dessförinnan bodde han tre år i Zambia. Dessförinnan var han teaterchef i Växjö. I Maputo regisserar han landets enda professionella teatergrupp, men större delen av tiden ägnar han åt att skriva.

Undersökningar?

Nja, han har inte rekat i polishuset i Ystad, men som barn satt han i knät på åklagare och poliser och lyssnade till deras samtal med pappa häradshövdingen. På nedre botten pågick tingsförhandlingarna; han smög sig ner ibland och lyssnade. Genom åren har han träffat polismän i olika delar av världen. Det viktiga, säger han, är att inte vara alltför exakt i beskrivningen av brottsutredningen. Sedan förlitar han sig på att en duktig polisman söker sina egna vägar, litar till egen erfarenhet och intuition mitt i det rutinartade.

Jag säger att han verkar ha lätt för att skriva – böckerna blir gärna över fyrahundra sidor, språket flyter lätt fram – men får en högljudd protest till svar.

– Jag har inte alls lätt för att skriva! Det är jävligt svårt att skriva böcker. Men jag jobbar mycket. Jag gör inte så mycket annat.

Från Maputo skriver han om Ystad. Avståndet gör sikten klarare, det tror han nog, och Sverige har fler centra än Stockholm. Det är svårt att föreställa sig Martin Beck som polis i Ystad, men en generation senare har avstånden krympt. Det senaste modet slår ner lika snabbt här som där, datorer och fax knyter Hästveda till Göteborg, med flyg når man Arvidsjaur på en timme från Stockholm. Strax utanför Ystad förbereds ett attentat mot Nelson Mandela i Johannesburg.

– Ett land till, sa Wallander. Sverige, Sydafrika och Ryssland. Var ska det sluta?

Anders Sundelin

Expressen februari 1994